

بررسی و نقد سرفصل‌های رشته کارشناسی زبان و ادبیات عربی

* حسن مجیدی

** منصوره سهرابی

چکیده

ما در دنیایی زندگی می‌کنیم که سرعت زندگی و تحول در آن بسیار زیاد است؛ به گونه‌ای که هر روز اختراعات و اکتشافات جدیدی پدید می‌آید و به تبع آن شیوه‌ها و عملکردهای زیستی نیز تغییر می‌کند. همگام شدن انسان با چنین دنیایی که هر روز آن با روز قبل متفاوت است به معنی همراه شدن با علم و پیشرفت علمی است و چشم برهم نهادن و تجاهل بالطبع عقب‌ماندگی را در پی خواهد داشت. زبان که همانند موجودی زنده است نیز از همین مقوله به‌شمار می‌آید و باید محتوا، مضامین، و حتی شکل آن مطابق با عصر حاضر باشد؛ در غیر این صورت تکرار مکررات و مشتبی اطلاعات و محفوظات قدیمی، کهنه، و بدون کارایی خواهد بود. زبان عربی هم از این قاعده مستثنی نیست و از آن‌جا که همچنان این رشته به شکل سنتی تدریس می‌شود، ضروری است تغییر و تحولاتی در برخی از سرفصل‌ها و شیوه‌های تدریس صورت گیرد تا زمینه‌ساز دل‌سردی دانشجویان و پیامدهای جبران‌ناپذیر نشود. در پژوهش حاضر سعی بر این است تا با مراجعه به سرفصل‌های سایر رشته‌های زبان‌های خارجی برخی سرفصل‌ها و شیوه‌های جدید پیشنهاد شود، باشد که با به‌روز کردن رشته زبان و ادبیات عربی به کاربردی شدن آن کمک کند.

کلیدواژه‌ها: زبان و ادبیات عربی، سرفصل‌های درسی، شیوه‌ها، کاربردی‌سازی، بهینه‌سازی.

* عضو هیئت علمی دانشگاه حکیم سبزواری (نویسنده مسئول) majidi.dr@gmail.com

** کارشناس ارشد فقه و حقوق

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۵/۷، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۷/۱۰

۱. مقدمه

زبان نقش مهمی در مطالعات علمی رشته‌های مختلف علوم انسانی دارد و آینه‌ای است که فرهنگ گویش‌وران را منعکس می‌کند. زبان فقط وسیله بیان آرا و عقاید نیست، بلکه در جان‌گوینده و شنونده اثرگذار است (خاقانی، ۱۳۸۵: ۱۹) و همچنین یکی از مهم‌ترین عواملی است که یک قوم یا یک ملت را به هم پیوند می‌دهد؛ زبان ظرفی است که اندیشه، فرهنگ، و تمدن یک ملت را در خود جای داده و حلقه اتصال گذشته و حال یک ملت است (همان، ۲۰۰۷).

در جهان زبان‌ها و گویش‌های متعددی وجود دارد که برخی رسمی و برخی دیگر غیررسمی‌اند. زبان عربی یکی از شش زبان رسمی سازمان ملل متحد است؛ پنج زبان دیگر عبارت‌اند از انگلیسی، فرانسوی، روسی، اسپانیایی و چینی.

زبان عربی یکی از زبان‌های غنی، پرجاذبه، و زنده دنیاست که علاوه بر تاریخ طولانی از گستردگی شایان توجهی برخوردار است. این امر به فراگیری و آموزش آن اهمیت بیش‌تری می‌بخشد. ساختارهای بدیع و دل‌انگیز، فراوانی واژگان، پویایی پذیرش لغات از دیگر زبان‌ها، تنوع در تعبیر و استواری در نظام زبانی از مهم‌ترین ویژگی‌های این زبان است.

زبان عربی از یک‌سو زبان کتاب جاودان الهی و میراث پربهای اسلامی شامل حدیث، تاریخ، تفسیر، و دیگر دانش‌هاست، و از سوی دیگر زبان دینی مسلمانان است که به‌مثابه زبان فرهنگی و وجه مشترک آنان مورد استفاده قرار می‌گیرد. علاوه بر این، جمعیت انبوهی که با وجود تفاوت‌های دینی از خاورمیانه تا شمال آفریقا هر روز به این زبان تکلم می‌کنند و با گسترش وسایل ارتباط جمعی، همچون شبکه‌های ماهواره‌ای، اینترنت، مجلات، و نشریات متعدد، روز به روز بر دامنه نفوذ آن افزوده می‌شود، اهمیت فراگیری و استفاده از این زبان را دوچندان می‌کند (<http://stadhakimi.com>).

شمار کسانی که عربی را همچون زبان مادری به‌کار می‌برند ۱۷۴ تا ۴۴۲ میلیون نفر است. عربی زبان رسمی ۲۵ کشور است که کل جمعیت آن‌ها نیز بر اساس آمار سیا ۳۲۹ میلیون نفر است (همان).

این پژوهش در پی پاسخ به سؤالات ذیل است:

۱. وضعیت کنونی سرفصل‌های رشته زبان و ادبیات عربی در مقطع کارشناسی چگونه است؟
۲. در راستای کاربردی‌سازی سرفصل‌های درسی رشته زبان و ادبیات عربی چه تغییراتی باید صورت گیرد؟

منابع عمده در این پژوهش سرفصل‌های تعریف‌شده از سوی وزارت علوم برای زبان‌های خارجی است.

شایان ذکر است که نویسندگان تا تاریخ نگارش این مقاله پژوهشی را که مستقلاً به‌بازبینی در سرفصل‌های درسی رشته زبان عربی پرداخته باشد نیافت.

۲. مشکلات آموزش زبان در کشور ما

زبان عربی، زبان قرآن، زبان دینی مسلمانان است که کرامت و هویت مسلمانان را حفظ کرده است. این زبان علاوه بر جلب دانشمندان عرب، قلوب میلیون‌ها دانشمند مسلمان غیرعرب را نیز به هم نزدیک ساخت، چنان‌که در آن ذوب شدند و حتی در کشف راز و رمز و اسرار آن از اعراب سبقت گرفتند. در این بین مسلمانان ایرانی به اعتراف خود عرب‌ها جایگاه برجسته‌ای در رشد این زبان داشته‌اند؛ از جمله در گذشته کسانی چون سیبویه پرچم‌دار بلامنزاع صرف و نحو، جرجانی و شاعرانی چون سعدی، حافظ و مولوی بدان خدمت کرده‌اند، و اکنون نیز اساتید مراکز دینی و دانشگاهی بدین امر اهتمام دارند.

فارسی‌زبانان همواره زبان عربی را، به‌خصوص از طریق قرآن، به کودکان و نوجوانان آموزش داده‌اند؛ این امر باعث ایجاد ارتباطی تنگاتنگ و بی‌نظیر بین این دو زبان شده است (خاقانی، ۲۰۰۷).

اما تعلیم زبان و ادبیات عرب، و به‌طور کلی ادبیات، در کشور ما با مشکلاتی روبه‌رو است. دانشجویان قبل از آمدن به دانشگاه همیشه فکر می‌کنند در دانشگاه می‌توان نویسندگان و شاعران بزرگ را هم دید و با آن‌ها حرف زد و چگونگی نوشتن متن و سرودن شعر را از آن‌ها آموخت. دانشجو می‌خواهد بر روی شانه‌های آن‌ها بایستد تا ببیند در فراسوی ادبیات چه خبر است، اما در آن‌جا بیش‌تر با کسانی روبه‌رو می‌شود که نه خود این کار را انجام می‌دهند و نه اجازه می‌دهند دیگران آن را انجام دهند.

امروالقیس، متن‌بی، بحتری، و بسیاری دیگر، که باید سکوی پرتاب دانشجو به داخل مرزهای ادبیات باشند، دیوارهایی هستند که گویا عبور از آن‌ها گناهی نابخشودنی به حساب می‌آید. این جاست که به‌نظر می‌آید نویسندگان و اثرش باید بمیرند تا بتوانند وارد دانشگاه شوند.

دنای ادبیات قدرت‌مند و زیباست اما برنامه‌ریزی اشتباه در مورد ادبیات در دانشکده‌های ادبیات خیانت به دانشجو و جامعه است. این مسئله همیشه برای دانشجویان

آزاردهنده بوده و موجب می‌شود دانشجویی که با امید پا به دانشگاه گذاشته با ناامیدی از آن خارج شود. این امر زمانی ناراحت‌کننده‌تر است که کسانی که تنها به شکل ذوقی به ادبیات روی آورده‌اند، از آنان که چهار سال از وقت خود را در دانشگاه گذرانده‌اند سبقت می‌گیرند و حتی آنان را بازیچه قرار می‌دهند. شاید حق با آنان باشد چون دانشجو غالباً چیزی را یاد می‌گیرد که تنها به درد چند قرن پیش می‌خورد، اما آنان با مسائل روز ادبیات سر و کار دارند. ادبیات در خارج از دانشگاه بر خلاف ادبیات مرده دانشگاه زنده و هر لحظه در حال نفس کشیدن است.

شاید بتوان ادبیات گذشته را در شعر، داستان، نثر، و نامه‌نگاری خلاصه کرد، اما امروز چنین نگاهی به هیچ وجه نیاز ما را برطرف نمی‌کند. ترجمه، نقد، ادبیات نمایشی، و بسیاری دیگر شاخه‌ای از ادبیات محسوب می‌شوند و کارشناس ادبیات باید به اندازه نیاز با آنها آشنایی داشته باشد.

علم و دانش در هر برهه‌ای افزایش می‌یابد؛ اما از این میان باید دانشی را به دانشجو ارائه کرد که تازه و به‌روز باشد؛ یعنی برای پرورش دانشجوی امروزی نمی‌توان به شیوه و سیستم آموزش مدارس قدیم عمل کرد.

هر دورانی آموزش‌های خود را می‌طلبد و آموزش باید کامل‌ترین شکل علم و دانش مربوط به هر رشته را در نظر گرفته باشد. این بسیار ساده و روشن است که آموزش هر قدر به‌روزتر و تازه‌تر باشد، دانشجو نیز به‌روزتر و توان‌تر خواهد بود. اگر به این نکته توجه نشود، دانشگاه چیزی نخواهد بود جز یک کتاب‌خانه با کتاب‌هایی که عده‌ای به نام استاد مدام آن‌ها را تکرار می‌کنند. متأسفانه به نظر می‌آید که دانشگاه‌های ایران سال‌هاست دچار مشکل به‌روزرسانی برنامه‌های خود شده‌اند و هنوز برنامه‌ها را بر اساس واژه‌ها و معنای موجود در لغت‌نامه‌های گذشته تنظیم می‌کنند.

تنها روش تدریس برخی از آن‌ها «هرچه من می‌گویم» است، این شیوه آموزشی کامل به نظر می‌آید. در این شیوه هیچ نیازی به نقد مدرن یا خلاقیت در ادبیات و بسیاری نکات دیگر نیست.

جعفر یاحقی، استاد دانشگاه و محقق ادبی، وضعیت دانشکده‌های ادبیات ایران را این‌گونه توصیف می‌کند:

گروه‌های ادبیات در دانشگاه عقیم شده‌اند؛ ... ما را مجبور کرده‌اند در یک چهارچوب خاص، کتابی خاص را در زمانی خاص تدریس کنیم؛ ما در دانشگاه بیش‌تر فرمول‌کنکور

را آموزش می‌دهیم؛ آموزش عالی از نظر کیفی در بحران وخیمی به‌سر می‌برد
(<http://adibane2.blogfa.com>).

محمد غلام، استاد دانشگاه تربیت معلم، نیز در خصوص وضعیت دانشکده‌های ادبیات
چنین می‌گوید:

ادبیات در دانشگاه شکل کاربردی ندارد. برنامه‌ریزی درسی در دانشگاه متعلق به سال‌های
دور است که باید در آن تجدید نظر کرد و درس‌های جدید که می‌تواند نیاز دانشجوی را
برطرف کند به آن اضافه کنیم (همان).

بسیاری از استادان دلیل ضعف دانشکده‌های ادبیات را برنامه‌ریزی غلط و شیوه‌های
نادرست تدریس در دانشگاه و سرفصل‌ها و کتاب‌های درسی می‌دانند؛ برای مثال باقر
صدری‌نیا، استاد دانشگاه تبریز، می‌گوید: «برنامه کنونی دانشکده‌های ادبیات در شرایطی
خاص تدوین شده است که ما اکنون از آن شرایط فاصله گرفته‌ایم» (همان).

گذشته از ادبیات به طور عام، جایگاه امروز زبان عربی را در نگاهی کلی می‌توان
پایین‌تر از آنچه باید باشد دید. در ایران هیچ‌وقت به عربی به‌مثابه زبان خارجی نگاه
نشده است؛ شاید این امر به دلیل مشترکات آن با زبان فارسی باشد. در حالی که باید
جای رشته زبان و ادبیات عربی در دانشکده زبان‌های خارجی و در کنار دیگر زبان‌های
خارجی مثل فرانسه، انگلیسی، آلمانی، و مانند آن باشد و مورد مطالعه و آموزش قرار گیرد.
با وجود این مشاهده می‌کنیم که نه تنها عربی به‌مثابه زبان خارجی در نظر گرفته نشده
است، بلکه به کلی از آن شیوه که برای تدوین و آموزش دیگر زبان‌ها استفاده می‌شود دور
است و غریب می‌نماید.

دانشجوی زبان و ادبیات عربی در مقایسه با دیگر زبان‌ها نمی‌تواند آن‌گونه که باید خود
را معرف رشته خویش بداند و حتی از آن فرار می‌کند؛ این امر یعنی موفق نبودن آموزش
زبان عربی که شاید از کاربرد غلط آن ناشی می‌شود. در ضمن این وضعیت نتیجه مشاهده
عینی موقعیتی است که دانشجویان آن را اظهار می‌کنند!

توجه به محتوا و شیوه‌های درسی، تحول، و تأثیر آن‌ها بر فرد و جامعه از مشخصات
تحول در قرن بیست‌ویکم است اما این امر اکنون خیلی جدی‌تر و حتی سخن روز شده
است؛ چرا که اگر شیوه‌ها اصلاح شود، هویت ملت‌ها حفظ و میراث آن‌ها متقل می‌شود.

تعجیبی ندارد که روش‌های تعلیم زبان عربی مورد نقد و اتهام قرار گیرد چون عاملی
مؤثر در ضعف دانشجویان در فنون و مهارت‌های زبان عربی و تحقق نیافتن اهداف زبانی و

تربیتی‌ای است که برای آن وضع شده است. علاوه بر شیوه‌ها باید در محتوای کتاب‌ها و روش‌های ارزیابی و فعالیت‌های غیرکلاسی نیز تجدید نظر شود.

از جمله عواقب سوء روش‌های تدریس زبان عربی این است که برخی از دانشجویان این رشته احساس سرفرازی ندارند؛ دیگر این که قوت، انعطاف، زیبایی، پویایی، و توانایی آن را در پوشش تحولات علمی و تکنیکی جدید حس نمی‌کنند. علاوه بر این، باعث می‌شود فراگیران این رشته به توسعه مهارت‌های زبانی، عادت کردن به تمرین زبان، به‌کارگیری کلمات و ساختارهای آن، تصحیح سبک نوشتار، توسعه استعداد نویسندگی، و شورانگیزی و اشتیاق برای یادگیری زبان و کسب مهارت در آن توجه کافی نداشته باشند.

از نکات قابل توجه در این زمینه نبود عنصر تشویق در کتب زبان عربی است، چون این آثار ارتباطی با واقعیات دانشجوی، زندگی علمی، نیازها، درخواست‌ها، و شرایط عصر او ندارد. همچنین مرتبط نبودن مطالب، به گونه‌ای که هر ماده مستقل از دیگر مواد عمل می‌کند، باعث می‌شود تلاش دانشجو هدر رود و احساس کند موضوعات زبان با یکدیگر مرتبط نیست و مباحث آن مرده و غیرپویاست.

برخی از متون این کتاب‌ها و قوانین موجود در آن‌ها با سطح عقلی و زبانی جوان امروز سازگار نیست. علاوه بر این، بسیاری از قواعد صرفی و نحوی خشک، پیچیده، و گسسته است و در وظیفه خود که همان صیانت از اشتباه کردن در گفتار و نوشتار است تمرکز ندارد.

زبان خواندن و نوشتن باید واضح و متناسب با سطح دانشجویان باشد و کتب درسی با تأکید بر شیوه تکاملی نوشته شود؛ بدین گونه که فقط سعی بر ارائه اطلاعات نباشد، بلکه باید کاربردی باشد و محتوایش طبق مسائل روز جامعه تنظیم شود. همچنین باید به مسائلی چون سخنرانی و اظهارنظر و تئاتر توجه شود تا زبان عربی تمرین و آموخته شود.

همین‌طور جایگاه این رشته باید در اذهان عمومی دانشجویان این رشته تقویت شود و فقط تعریف آن در حد مجموعه قواعد خشک و پیچیده نباشد، بلکه جایگاه واقعی آن به‌مثابه یک زبان خارجی همانند دیگر زبان‌ها شناسانده شود تا این تمایل و احساس که شخصی است که به یکی از زبان‌های زنده دنیا تکلم می‌کند، در دانشجو برانگیخته شود.

به نظر می‌رسد علت سنتی بودن رشته زبان و ادبیات عرب این است که علوم جانبی این زبان در آغاز برای مطالعه قرآن کریم و دیگر متون اصیل اسلامی پدید آمد و به این ترتیب این علوم به گرایش‌های زبانی و بلاغی در جهت تفسیر متون اسلامی متمایل شد. اما باید در

این گرایش سستی و کلاسیک تجدیدنظر کرد، زیرا زبان هم‌چون سایر امورات انسانی دائم در حال تحول و تکامل است (خاقانی، ۱۳۸۵: ۱۹). زبان تابع زمان است و به موازات این‌که شرایط روزگار تغییر کند، مطالب و موضوعات و محتوای زبان نیز باید دگرگون شود.

البته اگر شیوه‌ها متحول شود ولی معلم وظیفه خود را به‌درستی انجام ندهد باز مطلوب حاصل نمی‌شود؛ چون معلم نقش پررنگی در تحول دارد. اوست که الگو و جهت‌دهنده است و می‌تواند زیبایی زبان عربی را برای مخاطبان عینیت بخشد و شیوه‌های نوآوری در این زمینه را بیان کند. لذا، با توجه به نقش مهم استاد در برطرف کردن ضعف دانشجویان، باید خود او نیز به‌خوبی آماده شود تا بتواند رسالتش را آن‌گونه که انتظار می‌رود اجرا کند. عملکرد بد استاد و معلم زبان عربی در محبوب ساختن این زبان تأثیر منفی خواهد داشت (النصار، ۲۰۰۶: ۶).

مشکلات آموزش زبان در کشور ما به طور کلی و خلاصه عبارت‌اند از:

الف) نداشتن فرصت‌های مناسب برای تعامل با فردی که به زبان خارجی تکلم می‌کند: فراگیران آموخته‌های خود را فقط در کلاس درس یاد می‌گیرند و در صورت روبه‌رو شدن با یک خارجی زبان نمی‌توانند این آموخته‌ها را به صورت عملی به‌کار ببرند و بیش‌تر آموخته‌ها جنبه حفظی و غیرعملی ندارد.

ب) بی‌توجهی به فرهنگ زبان مورد نظر: شخصی که می‌خواهد زبان یک کشور را یاد بگیرد بهتر است با فرهنگ مردمان آن کشور نیز آشنا باشد و تاریخ و پیشینه فرهنگی آن را بداند؛ مثلاً، فرد برای یادگیری زبان عربی بهتر است با فرهنگ، اعتقادات دینی و تاریخی کشورهای عربی و زندگی روزمره اعراب آشنا باشد.

۳. تصنعی بودن روش‌های تدریس زبان: در آموزش یک زبان خارجی موقعیت‌های واقعی ایجاد نمی‌شود و از حیطه ذهن فراتر نمی‌رود. مثلاً، اگرچه ممکن است فراگیر نام چند ماده غذایی را یاد بگیرد ولی در موقعیت خرید از یک فروشنده مواد غذایی قرار نمی‌گیرد و نمی‌داند در برخورد با چنین موقعیتی چه کار کند.

۴. کاربرد نداشتن چهار مهارت اصلی در آموزش زبان: معمولاً در تدریس زبان در کشور ما به همه مهارت‌های اصلی، خواندن، نوشتن، شنیدن و گفتن، پرداخته نمی‌شود. مثلاً، در روش قواعد و ترجمه (GTM) فقط به خواندن و نوشتن می‌پردازند و دانشجویان در مهارت گفتن به‌جای صحبت کردن، بیش‌تر باید شنونده باشد (مرکز تحقیقات معلمان استان اصفهان، ۱۳۹۱).

۵. نبود تعامل بین فراگیران زبان در یک مؤسسه آموزش عالی برای تبادل اطلاعات و مانند آن: حتی اگر دانشجویان یک زبان در نقش‌های فرضی هم با یکدیگر تعامل برقرار کنند و در این نقش دانسته‌های خود را به بوتۀ آزمایش بگذارند، تا حدودی جهت تجارب مقدماتی و تشویق برای پیشروی برای مراحل بعدی مفید خواهد بود. از جمله این روش‌ها مکالمۀ بین دو نفر است که یکی نقش عرب‌زبان و دیگری غیرعرب‌زبان را ایفا می‌کند. شاید گفته شود چه‌طور ممکن است آن‌ها بدون تعامل با عرب‌زبان اصیل این کار را عملی کنند؟ پاسخ ساده است؛ یک رادیو که زیاد هزینه‌بردار نیست می‌تواند اسالیب تکلم عربی را آموزش دهد و فراگیر با حفظ آن اسالیب و تمرین آن با فرد مقابل به حدی از تکلم برسد که تحسین‌برانگیز باشد و او را برای مراحل دیگر، که شاید تعامل با یک عرب‌زبان واقعی باشد، آماده کند و ترس ناشی از ناتوانی را از وجود او بزداید. ایجاد موقعیت‌های مشابه موقعیت‌های اصلی چاره‌ساز است. منابع زیاد است اما شیوه‌ها غلط و محدود است. در صورتی که فراگیر باید با هر روشی که با آن سازگاتر است آموزش داده شود و اجباری در قرارگرفتن در روش‌های استادمحور نیست. استاد نیز نباید روش کار خود را محدود کند بلکه بهتر است دنیای مجازی عربی را در کلاس و اتاق خویش ایجاد کند تا دانشجو با الگوگرفتن از استاد روش صحیح و قوی‌تر را انتخاب کند. ضعف معلم در تدریس نیز ممکن است عاملی قوی در احساس ناتوانی دانشجو باشد.

۳. بررسی سرفصل‌های کنونی و ارائه سرفصل‌های جدید

این پژوهش جهت نیل به اهداف ذیل صورت می‌گیرد:

الف) نتایج آموزشی مورد نظر این برنامه که در راستای آن دانشجو باید:

۱. بتواند درست صحبت کند و مقاله‌ای توصیفی، مطبوعاتی، گزارش، یا مانند آن بنویسد.
۲. متون تخصصی را بفهمد و قادر به شناخت نقش و جایگاه کلمه در جمله باشد.
۳. از گرایش‌های زبانی، ادبی، و نقدی معاصر آگاه باشد.

ب) مهارت‌های ذهنی زیر را به‌دست آورد:

۱. بتواند در ارتباط با موضوعات زبانی و ادبی، متون و اسالیب متناسب را انتخاب کند.
۲. بتواند با فصاحت و نظم منطقی درست با اساتید و همکلاسی‌هایش به زبان عربی صحبت کند.

۳. بتواند نتایج مربوط به مباحث زبانی را استخراج کند و در زمینه پژوهش نیز مهارت یابد.
  ۴. بتواند در زمینه مقاله و متون شعری و نثری اندیشه‌هایی ابداعی ارائه کند.
پ) مهارت‌های عملی زیر را به دست آورد:
    ۱. بتواند قواعد زبان عربی را به دیگران منتقل کند.
    ۲. بتواند به خوبی در زمینه‌های تئوریک و عملی زبان و ادبیات پژوهش انجام دهد.
    ۳. بتواند متون عربی را با متون دیگر فرهنگ‌ها مقایسه کند.
    ۴. بتواند تحلیلی نقادانه از متون ادبی ارائه کند.
    ۵. بتواند قواعد زبانی و متون ادبی را با متون غیرمشابه تطبیق دهد.
    ۶. بتواند در محیط‌های علمی، تجاری، فرهنگی، و سیاحتی به صورت روان و صحیح با این زبان صحبت کند.
    ۷. بتواند با بیش از یک میلیارد مسلمان در سطح جهان ارتباط برقرار سازد و به ویژه با ملت‌های شرقی گفت‌وگو کند.
    ۸. زمینه مناسب برای به کارگیری زبان عربی در عرصه‌های کار و فعالیت هم‌چون سازمان‌ها و نهادهای دست‌اندر کار در امور رسانه‌ای، مطبوعاتی، فرهنگی، زیارتی، سیاحتی، تجاری، حقوقی، آموزشی، تبلیغاتی، اطلاع‌رسانی، و مانند آن را فراهم سازد.
    ۹. امکان استفاده از شبکه‌های تلویزیونی و رادیویی، مجلات، روزنامه‌ها، و سایت‌های اینترنتی عربی را داشته باشد.
  ۱۰. به موفقیت بیش‌تر دانش‌آموزان و دانشجویان در دروس عربی در سطح مدارس، دبیرستان‌ها، دانشگاه‌ها، و داوطلبان شرکت در امتحان‌های ورودی به مقاطع تحصیلی دانشگاهی کمک کند.
- ت) مهارت‌های کلی زیر را به دست آورد:
۱. این اعتماد به نفس را داشته باشد که می‌تواند با دیگران ارتباط برقرار کند.
  ۲. مهارت کار گروهی را کسب کند.
  ۳. بتواند با کامپیوتر کار کند.
  ۴. با مهارت‌های جمع‌آوری اطلاعات از منابع مختلف آشنا شود.
  ۵. توانایی رویارویی با مشکلاتی که با آن‌ها مواجه می‌شود را کسب و برای حل آن‌ها تلاش کند.

۶. روش استدلال در کارها و تحلیل آن‌ها را از اساتید بیاموزد.
  - بر این اساس، فارغ‌التحصیل رشته ادبیات عرب دارای معیارهای دانشگاهی زیر خواهد بود:
    ۱. منابع و مراجع و گرایش‌های تطبیقی، ادبی، و انتقادی را می‌شناسد.
    ۲. کارهای پژوهشی همچون نگارش قصه‌های کودکان را انجام می‌دهد.
    ۳. کارهای پژوهشی در زمینه تدریس و ویراستاری ترجمه را انجام می‌دهد.
    ۴. می‌تواند بین فرهنگ عربی و دیگر فرهنگ‌ها، به‌خصوص فرهنگ زبان مادری خود، ارتباط برقرار کند تا در ارتقای رشد فکری و فرهنگی جامعه سهیم باشد.
    ۵. قواعد اساسی زبان را می‌شناسد.
    ۶. اجزای جمله را می‌شناسد و همچنین با چگونگی ساخت جمله ساده و مرکب و کیفیت تحلیل آن آشناست.
    ۷. برخی از متون ادبی و چگونگی تحلیل آن‌ها را می‌داند.
    ۸. قواعد اساسی مطالعه متن را می‌داند.
    ۹. با موسیقی شعر و اوزان آن آشناست.
    ۱۰. فرق‌های تعبیر حقیقی و تعبیر مجازی را می‌شناسد.
    ۱۱. می‌تواند در زمینه زبان عربی با دیگر زبان‌ها مطالعات تطبیقی داشته باشد.
- به طور خلاصه و کلی، با عنایت به این‌که رشته‌های دانشگاهی به سمت کارآفرینی و خوداشتغالی گام برمی‌دارند و از سوی دیگر امروزه برخلاف گذشته تمام فارغ‌التحصیلان این رشته در آموزش و پرورش استخدام نمی‌شوند و همچنین در راستای جذاب و به‌روز ساختن این رشته ضروری است به سمتی برویم که رشته‌های کارآمد، کارآفرین، باارزش، و مفید برای جامعه و دانشجو و حتی اساتید زبان عربی داشته باشیم.
- در این راستا سرفصل‌های موجود در رشته زبان و ادبیات عربی که اکنون در اکثر دانشگاه‌های ایران تدریس می‌شوند:

۱. برخی نیاز به ابقا دارند؛
۲. برخی باید توسعه کمی و کیفی یابند؛
۳. برخی هم باید به لحاظ کمی کاهش یابند؛
۴. برخی نیز جدیدند و نیاز به افزوده شدن دارند؛
۵. برخی باید جایگزین شوند.

۱,۳ منابعی که نیاز به توسعه دارند

۱. مکالمه: اهداف درس مکالمه شامل عناوینی مانند آشنایی با لغات و بهبود مهارت شنیدن و صحبت کردن با هدف کسب مهارت زبانی برای ایجاد ارتباطی شفاهی در شکل فصیح و لهجه‌ای زبان است. این درس می‌تواند شامل این مطالب باشد: تصادفات، جنایات، حوادث طبیعی، مسائل نظامی، آموزش، علوم و فناوری، صنعت و اقتصاد، محیط زیست، سلامتی و اوقات فراغت، سیاست و مسائل جاری، جامعه و موضوعات مربوط به آن، فرهنگ، تاریخ، زنان، آب و هوا، مسافرت، مسائل روزمره، و موضوعاتی از این قبیل.

پیشنهاد می‌شود موارد زیر در مکالمه مدنظر قرار گیرد: سطح واژگان، تکرار واژگان، کاربرد تکیه‌کلام، کامل یا ناقص بودن تلفظ واژه، رعایت قواعد دستوری، ساختار نحوی جملات، میزان استفاده از حرف ربط، کامل یا ناقص بودن جملات، نقل قول مستقیم و یا غیرمستقیم، اصطلاحات و عبارات محاوره‌ای، نمود لهجه در گفتار، استفاده از اصوات و یا آواها برای انتقال مفاهیم، تأثیر عوامل خارج از محیط زبانی بر گفتار، مکث، شکستن جملات، و میزان استفاده از ضمائر اشاره.

همچنین پیشنهاد می‌شود تعداد واحد این درس از شش واحد کنونی به حداقل چهارده واحد افزایش یابد. در این صورت دانشجو در هر ترم دو واحد درس مکالمه خواهد داشت و این باعث می‌شود یادگیری زبان مستمر و در نتیجه پایدار باشد.

۲. ترجمه: غالب متونی که در این ماده ترجمه می‌شوند گرایش مطبوعاتی و سیاسی دارند، حال آن‌که نیاز است دانشجو با متون اقتصادی، سیر و سیاحت و سفرنامه، تکنیکی و مرتبط با تکنولوژی، قانونی و حقوقی، تقاضانامه‌ها، و ترجمه مدارک استخدامی، آگهی‌ها، نامه‌های مربوط به عرضه و تقاضای کالا، حواله‌ها، صورت جلسه‌ها، نامه‌های مربوط به تأخیر ورود و یا نقص کالا، پیام‌های تلکس و تلفنی، اسناد پولی، بانکی، و گمرکی آشنا شود. ضمن این‌که فراگیران تا حدی باید مهارت ترجمه فوری یا هم‌زمان را نیز بیاموزند و همچنین نظریات جدید نیز مطالعه شود.

همچنین می‌توان در قالب همین درس کارگاه ترجمه را برگزار کرد. بهتر است این کارگاه به صورت گروهی و ترجمه نیز مشترکاً توسط استاد و دانشجو صورت گیرد. البته بهتر است استاد این کارگاه مترجمی با سابقه و تعداد دانشجویان نیز محدود باشد.

تعداد واحدهای این درس نیز نظر به اهمیت و کاربردی بودن آن باید تا حداقل چهارده واحد افزایش یابد.

۳. زیباشناسی ادبیات عرب: درست است که هم‌اکنون درسی با نام بلاغت وجود دارد که تاحدی به این مقصود می‌پردازد اما به نظر می‌رسد در این درس بیشتر تمرکز روی متون دینی است. حال آن‌که لازم است در آن به جلوه‌های زیباشناسی گویش معاصر نیز پرداخته شود تا علاوه بر کاربردی و ملموس‌تر شدن درس، ارتباط قوی‌تری بین دانشجو و درس برقرار شود.

۴. زبان‌شناسی تطبیقی: لازم است در این درس مباحث ذیل بررسی شود: اصطلاح زبان‌شناسی (علم‌اللغه) و ارتباط آن با فقه‌اللغه، نهضت مطالعات زبانی در غرب و گرایش علمی و نقد آن، زبان‌شناسی تطبیقی، تاریخی و توصیفی، تصحیح مفاهیم غلط، زبان نوشتاری و گفتاری، جنگ زبانی، لهجه‌شناسی، اطلس زبانی، و تاحدی کنش بین ادبیات عرب با دیگر زبان‌ها.

علاوه بر مباحث بالا موضوعات زیر نیز در این مقوله قابل بررسی است:

- آواشناسی: دانشجو در این ماده مقدماتی در ارتباط با دانش کلی آواها می‌آموزد که طی آن موارد زیر بررسی می‌شود: مطالعات آواشناسی عرب، تعریف فونتیک و فونمیک، مطالعه دستگاه نطق و تقسیم آواها از حیث مخرج و ویژگی، مطالعه مفصل آواهای بی‌صدا و صدادار، و مواردی از این قبیل.

هدف این کار آشنا ساختن دانشجویان با نظام آوایی زبان عربی، بررسی هم‌خوان‌ها و مصوت‌ها، بررسی تکیه و آهنگ کلام و تأکید بر اهمیت آن در بیان مقصود و درک مفاهیم است.

- توصیف دستگاه آوایی.

- واج‌شناسی: واج‌شناسی مطالعه الگوهای آوایی زبان انسان است. دانش واجی برای سخن‌گو این امکان را فراهم می‌آورد تا: آوایی را تولید کند که گفته‌های معناداری را تشکیل می‌دهد، لهجه خارجی را تشخیص دهد، کلمات جدید بسازد، با اضافه کردن واحدهای آوایی مناسب صورت جمع و زمان گذشته بسازد، و توانایی از این قبیل. دستور زبان کل دانش زبانی سخن‌گویان را نشان می‌دهد و از این‌رو، واج‌شناسی باید بخشی از دستور زبان به حساب آید (ویکتوریا فرامکین، ۱۳۸۶: ۱۰۴).

- واژه‌شناسی: هریک از سخنگویان هر زبان هزاران و حتی ده‌ها هزار کلمه می‌دانند. دانستن یک کلمه به معنای شناخت آواها و معنای آن است. فردی که زبان انگلیسی نمی‌داند هنگام شنیدن یک جمله انگلیسی نمی‌داند کلمه کجا آغاز و کجا پایان می‌پذیرد؛ یا این‌که حتی چند کلمه ادا شده است؟ (همان: ۱۸۵).

- معناشناسی: شما فرهنگ‌لغت‌های سیاری هستید و معنای هزاران واژه را می‌دانید. دانش شما از معانی واژه‌ها این امکان را به شما می‌دهد تا آن‌ها را به طور صحیح در جملات به کار برید و هنگام شنیدن آن‌ها را درک کنید. معنای کلمات بخشی از دانش زبانی را تشکیل می‌دهد و از این رو بخشی از دستور زبان به حساب می‌آید (همان: ۳۰۹).

- جامعه‌شناسی زبان: در این علم به مسائل مشترک بین جامعه‌شناسی و زبان‌شناسی، بررسی انواع لهجه‌ها خواه جغرافیایی و خواه اجتماعی، زبان‌شناسی تاریخی و مانند آن پرداخته می‌شود.

۵. روش‌های تحقیق و یادداشت‌برداری و آشنایی با کتاب‌خانه، فرهنگ‌لغت‌ها و آمار: درس روش تحقیق در رشته زبان عربی وجود دارد اما لازم است آشنایی با کتاب‌خانه و فرهنگ‌لغت‌های جدید و قدیم و شیوه یا شیوه‌های استفاده از آن‌ها نیز به همین ماده افزوده شود. می‌توان در همین ماده و یا در قالب ماده دیگری درس آمار را نیز ارائه داد تا در کارهای سنجشی و تحلیلی استفاده شود.

۶. مطبوعات و رسانه‌ها: هم‌اکنون درسی با عنوان روزنامه و مجلات وجود دارد، اما این درس منحصر به دو رسانه است. در حالی که لازم است دانشجو با دیگر رسانه‌ها نیز آشنا شود؛ به عبارت دیگر فارغ‌التحصیل در این رشته باید با کل رسانه‌های گروهی آشنایی نسبی داشته باشد.

در حال حاضر تقریباً بیش از ۶۳۰ شبکه تلویزیونی عربی در کنار ده‌ها خبرگزاری و صدها شبکه رادیویی و هزاران سایت اینترنتی عربی در روند شکل‌گیری افکار عمومی جهان عرب به‌ویژه نسل کودک، نوجوان و جوان تأثیر بسزایی دارند. بر اساس نظر برخی از کارشناسان، در سال جاری میلادی تقریباً ۱۰۰ شبکه تلویزیونی عربی جدید تأسیس خواهد شد.

تا این تاریخ ۵۵ شبکه تلویزیونی ماهواره‌ای به‌وسیله دولت عربستان سعودی تأسیس شده است و سایر کشورهای عربی نظیر مصر، قطر، کویت، امارات متحده عربی و سایر کشورهای عربی رقابت فشرده‌ای در تأسیس شبکه‌های تلویزیونی ماهواره‌ای و سایت‌های اینترنتی دارند.

رویکرد جدید بی‌بی‌سی برای راه‌اندازی شبکه تلویزیونی عربی، تأسیس شبکه عربی روسیا الیوم، شبکه عربی امریکایی الحرة، شبکه عربی آلمانی دویچه وله و شبکه عربی

فرانسوی فرانس ۲۴ نیز مؤید تلاش روزافزون قدرت‌های جهانی برای سیطره کامل بر افکار و اندیشه‌ها در جهان عرب است.

ارائه چهره غیرواقعی از ایران، تحریف حقایق مسلم تاریخی، و ایجاد تفرقه و دشمنی بین ایران و کشورهای عربی یکی از مهم‌ترین رویکردهای رسانه‌های مذکور است.

از سوی دیگر امنیت و منافع ملی جمهوری اسلامی ایران مستلزم برقراری روابط مستحکم با کشورهای عربی است.

بنابراین، تربیت دانشجویانی که بتوانند مواد لازم رسانه‌های مکتوب، شنیداری، و دیداری برای مخاطبان جهان عرب را نه تنها ترجمه بلکه بازسازی، تولید، و تأمین کنند و پس از کسب آموزش و تجربه‌های لازم در عرصه‌های رسانه‌های عربی داخلی و خارجی حضوری مؤثر و فعال یابند، مفید بلکه ضروری است (حاتمی، ۲۰۰۹).

۷. نگارش: در درس نگارش کنونی بیشتر به نوشتن نامه و ارتباطات بین‌المللی پرداخته می‌شود، که باید گفت از موارد مهمی که در ذیل ذکر می‌شود غفلت شده است:

۱. داستان کوتاه: اصول کلی داستان‌نویسی.

۲. افسانه، قصه و داستان.

۳. نگارش شعر: در این درس قواعد عروض نیز آموخته می‌شود.

۴. تلخیص متون.

۵. وقایع‌نگاری و گزارش‌نویسی.

۶. اصول جمله‌بندی.

۷. آیین ویرایش.

۹. نامه‌نگاری و حروف‌چینی (استفاده از کامپیوتر).

درضمن یادگیری این درس باید به نکات زیر توجه داشت: سطح واژگان، تکرار آن‌ها، کامل و یا ناقص بودن املا، واژه، رعایت قواعد دستوری، میزان استفاده از حرف ربط، کامل و یا ناقص بودن جملات، تأثیر عوامل خارج از محیط زبانی بر گفتار، میزان استفاده از ضمائر اشاره، و مواردی از این قبیل.

درضمن این درس است که باید اسالیب نگارش و زیبانویسی تعلیم داده شود. برای این درس می‌توان با پاراگراف‌نویسی و بیان استانداردهای آن شروع کرد، چون وقتی دانشجو بتواند پاراگراف بنویسد درواقع می‌تواند متن بنویسد.

۲,۳ سرفصل‌های جدید پیشنهادی

۱,۲,۳ سرفصل‌های جدید ضروری

۱. ادبیات مصری: نظر به جایگاه برجسته مصر و ادبای مصری در ادبیات عرب لازم است درسی با این عنوان وجود داشته باشد.
۲. گزارش‌گری: با گسترش روزافزون رسانه‌های گروهی نیاز به گزارش‌گران متبحر نیز افزایش می‌یابد، لذا همچنین لازم است این ماده در سرفصل‌های این رشته گنجانده شود. دانشجوی در ضمن این ماده می‌تواند با دیگر رسانه‌های گروهی نیز آشنا شود.
۳. تالار پژوهش: امروزه اهمیت پژوهش بر هیچ صاحب‌دانشی پوشیده نیست؛ بنابراین، لازمست به طور مستقل، اصولی، و کاربردی به این درس پرداخته شود.
- دانشجوی کارشناسی رشته زبان و ادبیات عربی در طی این ماده می‌تواند در حد نیاز با مبحث مقاله‌نویسی، عناصر، انواع و اسلوب، و حتی ارائه سمینار و سخنرانی آشنا شود و اطلاعاتی مقدماتی در ارتباط با حضور در سمینارها کسب کند. ضمن این‌که در این درس امکان بررسی مقالات برتر نگاشته شده در حوضه ادبیات عرب نیز وجود دارد.
۴. اطلاع‌رسانی و تبلیغات و بازاریابی: این ماده می‌تواند در راستای اشتغال‌زایی و خوداشتغالی نقش بسیار مهمی ایفا کند.
۵. ادبیات نمایشی و ادبیات سینمایی: کسب مهارت در این ماده این قدرت را به فارغ‌التحصیل می‌دهد که بتواند در صدا و سیما و جهت ترجمه فیلم‌های عربی یا برگردان فیلم‌های فارسی به عربی فعالیت کند.
۶. نمایش - تئاتر: در این درس متون تئاتر و نمایش‌نامه‌ای تدریس می‌شود و حتی جهت تقویت مهارت مکالمه و ایجاد تجربه علمی می‌توان از دانشجوی خواست تئاتر و نمایش‌نامه اجرا کند.
۷. مهارت‌های خواندن و قواعد خط عربی و تمرین املا و علائم نگارشی: از آن‌جا که انتظار می‌رود کارشناس این زبان بتواند متون نگاشته شده به آن را درست بخواند و درست بنویسد، شایسته است درسی به این ماده اختصاص یابد که ضمن قرائت متون عربی نگارش آن‌ها نیز در قالب املا آموخته شود. دانشجوی می‌تواند در ضمن این مهارت با خط عربی به‌ویژه خط «رقعه» آشنایی مقدماتی پیدا کند.
۸. آشنایی با کشورهای عربی، تاریخ خاورمیانه و خاور دور: چنان‌چه آشنایی با یک زبان توأم با آشنایی با گویش‌وران اصیل آن زبان و همچنین فرهنگ و آداب و رسوم و مکاتب

فکری اهل آن باشد، علاوه بر این که دانشجویان در مبحث زبان‌آموزی موفق‌تر خواهند بود در زمینه ارتباطات خارجی که ممکن است در آینده محقق شود نیز موفق خواهند بود.

۹. خواندن و درک مفاهیم: خواندن داستان و پاسخ به سؤالات.

۱۰. فنون یادگیری زبان: به مدت ۳ ترم طول خواهد کشید.

۱۱. بیان شفاهی داستان: دانشجویان در این درس داستان‌های کوتاه انتخاب شده توسط استاد را در خارج از کلاس مطالعه و سپس آن را در کلاس بازگو می‌کنند. استاد اشتباهات تلفظی و دستوری دانشجویان را تصحیح می‌کند و دانشجویان نیز در مورد گزارش شفاهی یک‌دیگر بحث می‌کنند.

۱۲. کاربرد اصطلاحات و تعبیرات زبان ترجمه.

۱۳. زبان دوم: سه ترم و در مجموع نه واحد درسی برای آشنایی با یک زبان اروپایی در سطح خواندن، درک مفهوم و بیان مطلب و به منظور بسط هرچه بیشتر دانش ادبی.

۱۴. رمان: سؤال و جواب در ارتباط با تم و دیگر موضوعات داستان.

۱۵. آزمون‌سازی: ساخت آزمون استاندارد و بحث درباره خصوصیات انواع آزمون و شیوه‌های ارزشیابی و کسب مهارت در تهیه انواع آزمون‌های زبان.

۱۶. امثال و تعبیرات و اصطلاحات.

۱۷. روزنامه‌نگاری.

۱۸. ترجمه شفاهی: این درس با سخنرانی استاد یا پخش نوار تدریس می‌شود که ضمن آن قسمت‌هایی توسط دانشجو ترجمه می‌شود یا دانشجویان خود اقدام به ایراد سخنرانی و ترجمه هم‌زمان می‌کنند. در این درس همچنین در ارتباط با ترجمه و معادل‌یابی سریع اصطلاحات و کلمات بحث می‌شود.

۲،۲،۳ سرفصل‌های جدید اختیاری

۱. کامپیوتر: زمانی منظور از سواد توانایی خواندن و نوشتن بود اما اکنون تعریف سواد به آشنایی با زبان انگلیسی و کامپیوتر ارتقا یافته است؛ ضمن این که هر رشته دارای نرم‌افزارها و اطلاعاتی تخصصی است که لازم است دانشجو با آن‌ها آشنا شود. از آن‌جا که سیستم آموزش در دنیای کنونی با توجه به پیشرفت تکنولوژی در حال تحول است، دانشجو در این درس می‌تواند تا حدی با تکنولوژی تدریس و تعلیم مدرن نیز آشنایی یابد.

۲. برنامه‌ریزی درسی: از آن‌جا که نقش مشاوره و رفع مشکلات فکری و روحی در

پیشرفت و ترقی درسی و علمی واضح و بسیار تأثیرگذار است، نیاز است درسی با این عنوان وجود داشته باشد تا توسط اساتید برجسته همان رشته تدریس شود.

۳. زبان‌شناسی عمومی: در راستای شناخت ساختار و اسلوب کلی زبان‌ها، شناخت رابطه بین زبان عربی و سایر زبان‌ها و شناخت تغییر و تحولات زبان ایجاد چنین درسی مفید به نظر می‌رسد.

۴. ارائه راهکارهایی برای اجرای سرفصل‌های جدید

در پایان برای آشنایی با شیوه تدریس زبان عربی در سایر کشورها، برای نمونه به وضعیت این زبان در ایالات متحده اشاره می‌شود:

در حال حاضر انستیتو زبان پنتاگون با در اختیار داشتن بیش از سیصد معلم زبان عربی پیشرفته‌ترین و قوی‌ترین مرکز تدریس این زبان در امریکاست. آموزش زبان‌هایی مثل عربی و فارسی به انگلیسی‌زبانان بسیار مشکل است و گاهی انگار باید سرشان را گرفته و کاملاً چرخاند تا با قواعد و ضوابط این زبان‌ها آشنا شوند. اما آنان در تدریس زبان عربی روش‌های جدیدی به کار می‌گیرند که با استفاده از آن‌ها چنین دروسی از حالت آکادمیک و کتابی جدا شده و به نوعی تجربه زندگی تبدیل می‌شود. به نظر می‌رسد این مسیری است که مورد علاقه فراوان مقامات پنتاگون است.

کن وایت، افسر ارشد بازنشسته نیروی هوایی، خدمت نظامی خود را به عنوان زبان‌شناس روسی آغاز کرد، اما پس از اولین جنگ خلیج فارس و تمرکز بیش‌تر امریکا بر خاورمیانه متخصص زبان عربی شد. او می‌گوید که از جمله روش‌های نوین تدریس بررسی دید اعراب در مورد اخبار و تحولات جهانی است. او معتقد است که در جهان کنونی یادگیری زبان بدون درک فرهنگ و تاریخ این کشورها ارزش چندانی ندارد. از جمله برنامه‌های آموزشی برای دانشجویان این زبان تحلیل کاریکاتورهای عربی است که در مطبوعات به چاپ می‌رسد. شاگردان موظفند که با بررسی آن‌ها پیام ارائه‌شده کاریکاتوریست را تشریح کنند.

به گفته بسیاری از نظامیان فعال در عراق یکی از عظیم‌ترین چالش‌های ارتش امریکا کمبود اطلاعات و دانش لازم از فرهنگ عراقیان برای ایجاد رابطه بوده و همچنان هست. به همین دلیل پنتاگون اخیراً بودجه این انستیتو و برنامه‌های تدریس زبان و فرهنگ عربی را افزایش داده است (<http://aftabir.com>).

اکنون که با بعضی از روش‌ها و نظریه‌های علمی در مورد زبان‌آموزی آشنا شدیم می‌توانیم برای انتخاب روش آموزش زبان عربی به دانش‌آموزان و دانشجویان بهتر تصمیم‌گیری کنیم.

در این جا این معلم است که باید با در نظر گرفتن شرایط مخاطب، شرایط تدریس و نوع درس، بهترین روش ممکن را انتخاب کند و اگر تلاش کنیم که فراگیران مطالب درسی، اعم از قواعد و معانی، را در محاورات روزمره به کار برند ثبات این مطالب را در ذهن آن‌ها بیش تر کرده‌ایم.

۵. نتیجه‌گیری

دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی با همان ذهنیت خوب از درس عربی دوران دبیرستان وارد دانشگاه می‌شوند. منابع عربی مقطع دبیرستان کتاب‌هایی با تصاویر رنگارنگ و جذاب است که نگاهی زیبا و آرمانی از جهان به دانشجو می‌بخشد؛ ولی منابع زبان عربی در دانشگاه چنین ویژگی‌ای ندارد. هر مرحله‌ای مشخصه خود را می‌طلبد، اما بپذیریم که سطح درس‌ها و منابع آن‌ها به یکباره بسیار متفاوت می‌شود؛ برای مثال برای نخستین بار، آن‌گونه که در برخی دانشگاه‌ها مرسوم است، دانشجو باید تاریخ و یا متون سنگین عصر جاهلی را بخواند. گذشته از این، گاه درس‌هایی آموزش داده می‌شود که شاید هیچ‌گاه در زندگی دانشجو مفید نباشد و ارتباط زیادی نیز با رشته وی نداشته باشد. حال آن‌که جای خالی دروس مفید و پرکاربرد دیگری که نیاز است آن‌ها را بیاموزد محسوس است. بر این اساس لازم است در رؤوس رشته ادبیات عربی بازبینی صورت گیرد تا ضمن افزایش بهره‌وری، موجبات افزایش رضایت بیشتر معلمان و متعلمان حاصل شود.

۶. پیشنهادات

۱. در راستای تخصصی کردن این رشته بهتر است از واحد درس‌هایی چون صرف و نحو، تاریخ ادبیات و متون نظم و نثر کاسته شود و دروسی که بیش تر با رشته الهیات مرتبط است با واحدهای تخصصی جایگزین شوند.

۲. درس انشا به روش سیستماتیک و اصولی تدریس شود.

۳. تعداد واحدهای مکالمه، نوشتن، و آزمایشگاه افزایش یابد.

۴. در تمام کلاس‌ها به زبان عربی مکالمه شود.
۵. در منابع صرف و نحو تجدید نظر شود.
۶. درسی به نام قرائت عربی برای دانشجویان زبان و ادبیات عربی جهت تقویت قرائت گنجانده شود.
۷. برای اساتید مکالمه و آزمایشگاه فرصت ویژه‌ای جهت حضور در کشورهای عربی فراهم شود.
۸. حتی‌الامکان دروسی چون نامه‌نگاری، انشا، آزمایشگاه، و مکالمه با یک استاد ارائه شود.

منابع

- حاتمی، محمدرضا، (۲۰۰۹ م). طرح تأسیس رشته زبان عربی گرایش رسانه، تولید و تأمین شبکه بین‌المللی العالم، ۲۵ نوامبر.
- خاقانی اصفهانی، محمد (۱۳۸۵). «العربية المعاصرة فى خضم التطورات المتنوعة»، *مجلة العلوم الانسانية للجمهورية الاسلامية الإيرانية*، س ۱۳، ش ۲.
- خاقانی اصفهانی، محمد (۲۰۰۷ م). «عالمية اللغة العربية، ايران نموذجاً»، *المجلة الدولية لعلوم الترجمة و اللغة*، ش ۲، مغرب: جسور.
- دانشگاه الحره هلند (۱۳۹۱). *برنامه و سرفصل دروس رشته زبان انگلیسی و فرانسه*، ۲۹ شهریور.
- دانشگاه ام‌القری (۱۳۹۱). *برنامه و سرفصل دروس زبان عربی*، ۱۶ مرداد.
- دانشگاه تربیت معلم (۱۳۸۳). *مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی ادبیات داستانی*، تهران: دانشگاه تربیت معلم، ۲۱ شهریور.
- سایت الحیاة، <<http://stadhakimi.com>>، بازیابی در ۲۰۰۵/۳/۸.
- سایت فرهنگستان (۲۰۱۲ م). «بحران ادبیات در دانشگاه‌های ایران»، <<http://adibane2.blogfa.com>>، بازیابی در ۲۰۱۲/۵/۴.
- سایت آفتاب نیوز (۲۰۰۵ م). «تدریس زبان عربی در پنتاگون»، <<http://aftabir.com>>، بازیابی در ۲۰۰۵/۸/۷.
- فرامکین، ویکتوریا و رابرت رادمن (۱۳۸۶). *درآمدی بر زبان و زبان‌شناسی*، ترجمه محمود الیاسی، بی‌جا: انتشارات دانشگاه حکیم سبزواری.
- مرکز تحقیقات معلمان استان اصفهان (۱۳۹۱). اصفهان، سوم شهریور.
- النصار، صالح بن عبد العزیز (۱۴۳۰ ق). «مناهج تعليم اللغة العربية فى قفص الاتهام»، *الاقتصادية الالكترونية*، مكتب التربية و التعليم بشرق طائف، ش ۵۶۷۱.
- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۱۳۸۲). *مشخصات کلی برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی زبان و*

۱۲۴ بررسی و نقد سرفصل درس‌های رشته کارشناسی زبان و ادبیات عربی

- ادبیات عربی، مصوب چهارصد و هشتادمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۶ اردیبهشت.
- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۷۹). *مشخصات کلی برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی زبان روسی*، مصوب چهارصد و سومین جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران، ۶ آذر.
- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۷۹). *مشخصات کلی برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی زبان سواحیلی*، مصوب چهارصد و نهمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران، ۱۴ اسفند.
- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۷۹). *مشخصات کلی برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی زبان هوسائی*، مصوب چهارصد و نهمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران، ۱۴ اسفند.
- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۸۱). *مشخصات کلی برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی زبان ترکی آذری*، مصوب چهارصد و هشتاد و هشت جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران: دانشگاه علامه، ۱۷ اسفند.
- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۸۲). *مشخصات کلی برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی زبان و ادبیات کردی*، مصوب چهارصد و هشتاد و هشتمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران، ۵ مهر.
- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۸۲). *مشخصات کلی برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی زبان ترکی آذری*، مصوب چهارصد و هشتاد و دومین جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران، ۲۴ خرداد.
- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۸۴). *دانشگاه تهران، مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی مترجمی زبان آلمانی*، مصوب پانصد و شصت و شش جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران: دانشگاه تهران، هفدهم دی.
- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۸۴). *مشخصات کلی برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی زبان شناسی*، مصوب پانصد و شصت و چهارمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران، سوم دی.
- وزارت فرهنگ و آموزش عالی، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۶۹). *مشخصات کلی برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی تربیت مترجم زبان انگلیسی*، مصوب جلسه یکصد و سی شورای گسترش آموزش عالی، تهران، ۱۷ تیر.
- وزارت فرهنگ و آموزش عالی، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۶۹). *مشخصات کلی برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی زبان فرانسه* (مصوب دویست و دهمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران، ۱۶ دی).
- وزارت فرهنگ و آموزش عالی، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۷۰). *مشخصات کلی برنامه و سرفصل*

- دروس، دوره کارشناسی زبان چینی، مصوب جلسه دویست و هفدهمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران، ۸ اردیبهشت.
- وزارت فرهنگ و آموزش عالی، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۷۰). مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی زبان ژاپنی، مصوب دویست و سی و یکمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران، ۱۵ دی.
- وزارت فرهنگ و آموزش عالی، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۷۰). مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی زبان ارمنی، مصوب نود و چهارمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران، ۲۸ اردیبهشت.
- وزارت فرهنگ و آموزش عالی، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۷۱). مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی زبان و ادبیات فارسی دانشجویان غیر ایرانی مقیم خارج، مصوب دویست و سی و هشتمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران، ۳ خرداد.
- وزارت فرهنگ و آموزش عالی، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۷۱). مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی زبان اسپانیایی، مصوب دویست و چهل و یکمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران، ۱۴ تیر.
- وزارت فرهنگ و آموزش عالی، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۷۷). مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی زبان و ادبیات فارسی، مصوب سیصد و پنجاه و هفتمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران، ۲۷ اردیبهشت.
- وزارت فرهنگ و آموزش عالی، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۷۴). مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی زبان ایتالیایی، مصوب سیصد و چهارمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران، ۱۶ مهر.
- وزارت فرهنگ و آموزش عالی، کمیته زبان‌های خارجی شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۷۲). مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی مترجمی زبان و ادبیات عربی، کمیته زبان‌های خارجی، مصوب دویست و شصت و ششمین جلسه شورای عالی برنامه‌ریزی، تهران، ۱۶ آبان.
- وزارت فرهنگ و آموزش عالی، شورای عالی برنامه‌ریزی (۱۳۷۶). مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس، دوره کارشناسی دبیری زبان و ادبیات عربی، مصوب سیصد و پنجاهمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی، تهران، ۹ آذر.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی